

Онищук Людмила Анатоліївна—

доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України. **Коло наукових інтересів:** гуманізація загальної середньої освіти, управління загальною середньою освітою, проблеми реформування загальноосвітнього навчального закладу, професійна педагогічна освіта.

e-mail: vldonischuk@ukr.net

УДК 37.01

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ОСНОВНА ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У статті визначено основну інтенцію поглядів і міркувань українських і зарубіжних учених щодо гуманізації освіти як основної детермінанти розвитку особистості; переосмислено компоненти освітнього процесу в світлі його людинотворчої функції, оскільки гуманізація освітнього процесу є історично необхідною тенденцією, яка потребує відповідних способів включення людини в науково-педагогічні і психологічні механізми засвоєння соціального досвіду, що передається одним поколінням іншому, визначення співвідношення в ньому фундаментальних і спеціальних складових, чуттєво-конкретних і раціонально-логічних форм освоєння дійсності та інших констант і змінних; розкрито цінності гуманітарних знань і гуманітарної освіти, які забезпечують гуманітарну освіченість людини – ключового чинника формування й розвитку її гуманітарної культури; уточнено сутність понять «освіта», «гуманізація освіти», «свобода».

Ключові слова: освіта; гуманізація освіти; свобода; особистість.

Постановка проблеми. Парадигма глобалізму актуалізує такі проблеми ноосфери та людства, як освіта, мова, культура, екологія, національна самосвідомість, збереження здоров'я, продовження віку, гендерна рівність, боротьба з бідністю, попередження геноциду, розвиток демократичних засад державності соціальних структур та інституцій, формування позитивно орієнтованої моралі та поведінки людини, а також забезпечення нового рівня гуманізації всіх сфер її життєдіяльності.

У контексті означених проблем ноосфери й людства надзвичайно гостро відчувається потреба в нових гуманістичних ідеалах, ідейний пафос яких покликаний формувати загальнолюдські цінності через гуманне ставлення людини XXI ст. до себе, іншої людини, навколишнього світу, всесвіту та усвідомлення нею домінуючого значення перетворювальної діяльності як головного способу існування. У зв'язку з цим освіта майбутнього має стимулювати людину до пошуку оптимальних варіантів свого олюднення та критичного осмислення власного буття в природному універсумі, чинити супротив технологізації та прагматизації людського пізнання, які можуть призвести до духовного та екологічного апокаліпсису.

Гуманітарна й екологічна кризи планетарного масштабу, які породжують гуманістичні ідеї щодо забезпечення нового рівня гуманізації всіх сфер життєдіяльності людини та розвитку її як особистості через залучення в систему найрізноманітніших суспільних відносин,

актуалізують гуманістичну орієнтацію системи освіти в Україні, яка перебуває в суперечливих відносинах із суспільством і навколишнім світом. Це пояснюється тим, що заклади освіти як особливі навчальні, дослідницькі та культурні центри, об'єкти суспільної діяльності та суб'єкти гуманізації суспільного життя підпадають під дію загальносоціологічних тенденцій (вони можуть як відрізняються, так і не відрізняються гуманістичною спрямованістю), визначають характер взаємозв'язку освіти та її суспільного оточення. Нині, як ніколи раніше, рівень впливу загальносоціологічних тенденцій на освіту є очевидним. Він зумовлюється і залежить від соціально-культурного розвитку суспільства, його політичної організації, історичних традицій, національних особливостей, духовної атмосфери тощо.

З огляду на означене вище доречно відмітити, що під впливом ідей щодо забезпечення нового рівня гуманізації всіх сфер життєдіяльності людини поняття «освіта», «гуманізм» і така невід'ємна риса буття особистості, як свобода, наповнилися новим змістом і потребують логічного та змістовного уточнення для кваліфікованого аналізу сутності категоріальних ознак гуманізації освіти – основної детермінанти розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що українськими вченими (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Сисоєва та ін.) за роки незалежності України обґрунтовано необхідність гуманізації сучасної філософії освіти як самостійної галузі науки, що вивчає найбільш загальні засади освіти людини XXI століття.

Новий імпульс розвитку педагогічних ідей в освіті щодо забезпечення нового рівня гуманізації всіх сфер життєдіяльності людини та розвитку її як особистості знайшов своє відображення в працях І. Беха, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Топузова, М. Чобітька та інших.

Роль і значення гуманітарних знань, що вивчають людину як суб'єкта діяльності, продукту цієї діяльності – історію, суспільство, культуру в структурі життєдіяльності, їхній вплив на її професійні й особистісні якості розкрито в дослідженнях С. Гончаренка, Ю. Мальованого, результати яких узагальнено в Концепції гуманітаризації освіти.

Світоглядний підхід українських учених до розвитку гуманістичної педагогіки (Н. Бібік, О. Савченко, О. Сухомлинська) і психології (Г. Балл, Е. Помиткін, В. Рибалко та ін.) ґрунтується на філософії гуманізму, яка розглядає людину як суб'єкта еволюції та найвищу цінність, і знайшов своє вираження у фундаментальних і прикладних педагогічних дослідженнях.

Формулювання цілей статті. У форматі дослідження визначити основну інтенцію поглядів і міркувань українських і зарубіжних учених щодо гуманізації освіти як основної детермінанти розвитку особистості; переосмислити компоненти освітнього процесу в світлі його людинотворчої функції; розкрити цінності гуманітарних знань і гуманітарної освіти, які забезпечують гуманітарну освіченість людини; уточнити поняття «освіта», «гуманізація освіти», «свобода».

Виклад основного матеріалу. Поняття «освіта», «гуманізм», «свобода» як «своєрідний каталізатор, джерело постановки та усвідомлення проблеми» [7] відображають об'єктивну реальність в її розмаїтті та змістовому багатстві, діалектично розвиваються й утворюють систему понять, яку пояснює теорія – одна з форм організації знання, її інструмент.

Зокрема, поняття «освіта» розглядається українськими вченими в гуманістичних традиціях педагогічної науки як одна «... з найширших педагогічних категорій, яка має цілісну, поліфункціональну та полісміслову структуру» і «виконує три важливі функції: людинотворчу – забезпечення певного рівня знань, грамотності, стану емоційно-вольової сфери, поведінкових орієнтацій, готовності до виконання різних соціальних ролей, видів діяльності, тощо; технологічну – забезпечення «бази життя»; формування навичок і вмінь трудової, громадської, господарської, професійної діяльності; розвиток комунікативності в різних видах діяльності тощо; гуманістичну – виховання людей в дусі миру, високої моральності, культури, розуміння пріоритетів загальнолюдських цінностей (життя, праці, самої людини, природи) тощо» [1, с. 615].

Відповідно до свого функціонального призначення сучасна освіта транслює соціальний досвід, ініціює суб'єктивне учіння на його активне засвоєння й використання, забезпечує наступність розвитку людини й суспільства в соціально-історичному вимірі: «минуле – теперішнє – майбутнє»,

гарантує неперервність і збереження культурно-історичного процесу. Серед таких соціальних інститутів, як сім'я, церква, заклади охорони здоров'я, соціального захисту і культури (за винятком шоу-бізнесу), сучасна освіта залишається пріоритетним чинником змістовного наповнення сьогодення, формою відтворення соціальності та людяності.

Формалізоване у філософській, психолого-педагогічній і науково-методичній літературі поняття «гуманізм» є вихідною категорією для характеристики поняття «гуманізація освіти», яке в педагогічному словнику розглядається як «центральна складова нового педагогічного мислення, що передбачає перегляд, переоцінювання всіх компонентів педагогічного процесу в світлі їх людинотворчої функції» [2, с. 76].

Аналіз, узагальнення та систематизація доробку українських і зарубіжних учених дали можливість визначити основну інтенцію їх поглядів і міркувань щодо гуманізації освіти як основної детермінанти розвитку особистості, критично переосмислити їх у форматі досліджуваної проблеми і сформулювати положення, які розкривають її основний зміст.

Кризові явища, що простежуються в усіх сферах життєдіяльності людини, зумовлюють необхідність критичного осмислення освітянами практичних кроків цивілізації щодо збереження її здоров'я та охорони навколишнього середовища на рівні сучасної філософії освіти як самостійної галузі науки. Представники гуманістичної психології вважають, що розвиток рефлексивних механізмів мислення може не лише закріпити правильність міркувань людства щодо вибраного напрямку розвитку науки, техніки та інших продуктів його інтелектуальної діяльності, але й започаткувати якісно новий напрям у духовному й особистісному розвитку особистості, збагаченої рефлексивним та інтелектуальним ресурсом самопізнання.

В умовах сьогодення гуманізацію освіти варто розглядати як багатовекторний соціально-психологічний процес утвердження гуманістичних цінностей, стимулів, мотивів поведінки, що спрямовується на олюднення цілісної картини світу, розвиток гуманістичного мислення і світогляду через варіативність і диференційованість навчання, навчальних програм і підручників, що забезпечить особистісний зміст освіти суб'єкта учіння, а відтак і розвиток його особистості. Основними чинниками гуманізації освіти є такі: утвердження цінностей гуманізації освітньої діяльності, які визначають принципові засади відносин у системі «дорослий – дитина»; прийняття і визнання суб'єктності учасників освітньої діяльності; надання суб'єктної свободи у процесі вибору освітньої траєкторії; пріоритетність особистісно орієнтованої взаємодії в освітній діяльності; олюднення освітнього середовища; визнання різноманіття культурних форм життєдіяльності особи; формування толерантності у суб'єктів освітньої діяльності.

Сутність переосмислення такої невід'ємної риси буття особистості, як свобода, полягає в тому, що вона розглядається не як спосіб оволодіння зовнішніми обставинами і контроль за їх станом, а як інструмент налагодження партнерських відносин з іншими людьми, соціальним оточенням, феноменами індивідуальної та суспільної свідомості, природою, цінностями і нормами культури. Свобода особистості – це процес самовизначення індивіда через вивільнення внутрішньої природи, самоактуалізацію й усвідомлення домінантного значення перетворювальної діяльності як головного способу існування.

У суспільстві XXI ст. результат діяльності вільної людини, «... яка не пристосовується до чужої думки і чужих очікувань, а на основі власних роздумів формує свою позицію з певного питання» [3, с. 20], – це не тільки і не стільки створення продукту (результату діяльності), скільки її суб'єктність та інтерактивність, що виражаються в процесі встановлення партнерських зв'язків і суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Лише суб'єкт, якого в психолого-педагогічній літературі розглядають як індивіда, творця змін, розвитку, пізнання, діяльності, джерело активності, відрізняється суб'єктною позицією. Зокрема, суб'єктна позиція вчителя (викладача) – це позиція активного професійного самовиховання. Її становлення сприяє

переконав у самоцінності педагогічної професії та педагогічної діяльності [6]. Суб'єктна позиція учня (студента) характеризується пріоритетністю їхніх інтересів, мотивацією і має особистісне значення, оскільки кожен із них має право на творчість, усвідомлений вибір освітньої траєкторії, колективне обговорення проблем і власні помилки.

Яким чином все це співвідноситься з цілями гуманізації освіти? У широкому розумінні освіта особистості, яка в «... педагогічному процесі розглядається як синергетична, соціальна система, що саморозвивається» [4, с. 15], зумовлюється і залежить від осмислення нею власної ідентичності, внутрішнього Я, «... прояву практичної дії вільної особистості в умовах освітнього процесу», «основними ознаками якого (курсив – авт.) є: орієнтація на діяльність творчого характеру; відповідальність за свої дії і вчинки; уміння усвідомлено й обґрунтовано здійснювати вибір оптимального варіанту поведінки з декількох можливих» [3, с. 20].

Загальновідомо, що історично необхідною тенденцією, яка потребує відповідних способів включення людини в науково-педагогічні та психологічні механізми засвоєння соціального досвіду, що передається одним поколінням іншому, визначення співвідношення в ньому фундаментальних і спеціальних складових, чуттєво-конкретних і раціонально-логічних форм освоєння дійсності та інших констант і змінних, є *гуманізація освітнього процесу*. Це надзвичайно складний процес, який має різні напрями, різноманітні форми і способи його реалізації безпосередньо в освіті та в суміжних з нею сферах ідейно-психологічного і морально-виховного впливу на людину: демократизація відносин; педагогіка співробітництва; зміна форм і стилю викладання й учіння; формування гуманістичних орієнтацій; утвердження цінностей гуманістичної культури; залучення до загальнолюдських цінностей; індивідуалізація освіти; створення умов для розвитку духовності особистості в позанавчальній сфері; участь у діяльності громадських організацій гуманістичного спрямування; досягнення відкритості індивідуально-особистісного розвитку і цілісності особистості, «... сутність якої (курсив – авт.) розкривається в процесі опанування й виконання об'єктивних соціальних ролей» [4, с. 15].

Відповідно до основних напрямів реформування системи освіти, *гуманізація освітнього процесу* передбачає перенесення ціннісних орієнтацій з держави на суб'єкти освітньої діяльності як партнерів через гуманізацію педагогічної праці викладача (вчителя) та гуманізацію навчальної праці (студента) учня, що є важливим компонентом навчально-виховного процесу. Рівень гуманізації праці, її суб'єктів визначається такими параметрами, як реалізація тенденції щодо економічної та технічної оптимальності, задоволення суб'єкта результатами праці, гармонійний розвиток особистості.

Загальновідомо, що гуманізація проявляється через гуманітаризацію знань (остання визначається статусом гуманітарних наук в освітніх програмах, що вміщують знання про людину та суспільство, які забезпечують гуманітарну освіченість людини як ключового чинника формування й розвитку гуманітарної культури). Цінності гуманітарного знання та культури відрізняються вищою духовністю, оскільки вони утверджують самоцінність людського життя, кристалізують духовні досягнення людського роду, прагнення й ідеали людей, вірці життєдіяльності, дійсне, реальне та бажане.

Проте в умовах ринку ставлення різних верств населення до гуманітарних знань і гуманітарної освіти є неоднозначним. Для інвесторів вони є нецікавими, оскільки елементарний економічний розрахунок вказує на економічну неефективність переважної більшості галузей гуманітарних знань. Наразі досить активно інвестуються ті напрями й галузі гуманітарного знання й освіти, які мають прикладне значення. Це напрями, які безпосередньо пов'язані з вирішенням поточних завдань (менеджмент, іноземні мови, юриспруденція, економічна теорія, прикладна соціологія, практична психологія тощо); напрями, що ефективно використовуються в технологіях маніпулювання свідомістю людей (психологія, мистецтвознавство, рекламна справа, зв'язок із громадськістю тощо); напрями, які приносять швидкий прибуток на вкладений капітал (арт-бізнес, шоу-бізнес, дизайн тощо).

Дослідники означеної проблеми, вивчаючи потенційні можливості гуманітарних знань, обґрунтовуючи їхнє значення та переваги (*гармонізують взаємовідносини інтелектуальної й емоційної складових; поліпшують професійну та міжособистісну комунікацію; сприяють морально-психологічному захисту людини, створюючи сприятливу атмосферу для дії механізмів психологічного розвантаження і компенсації; збагачують свідомість універсальним культурно-історичним досвідом людства тощо*), водночас констатують його кризовий стан. На думку директора Національного центру гуманітарних наук (США) Дж. Г. Харфема, гуманітарна криза, що набуває планетарних ознак, характеризується зменшенням кількості гуманітарних навчальних закладів і основних предметів гуманітарної спеціалізації у вузах і коледжах, скороченням спецкурсів, зниженням заробітної плати учених-гуманітаріїв [8, с. 22].

Як свідчать результати освітньої практики, гуманітаризація освіти певною мірою зумовлюється і залежить від гуманітарної культури вчителя, функціональним призначенням якої є продукування поведінкових патернів, естетичних і гуманістичних взірців, еталонів і норм етики, і проявляється через гуманітарну діяльність, завдяки якій він самореалізується, самостверджується, проявляє духовну свободу та творчість, змінює соціально-культурне середовище.

У контексті означеного варто відмітити, що, не дивлячись на несприятливі політичні, соціальні, фінансові та кадрові умови, сучасна освіта, підґрунтям якої є творчий потенціал наукової думки і культури, інституційно залишається центром гуманізації суспільних відносин і намагається слідувати гуманістичному ідеалу навчання й виховання.

Завдяки самовідданій праці педагогічних працівників освітній процес виконує свою людинотворчу функцію. Однак 92,3 % освітян вважає: для того, щоб гуманізація «пронизала» моральну і культурну складові освітнього процесу, необхідно олюднити сферу відносин. Така точка зору освітян є слушною, оскільки до недавнього часу моральна регуляція внутрішнього життя закладу освіти домінувала над формально-адміністративною. В умовах ускладнення його діяльності ефективність моральної регуляції стала помітно знижуватися, уступаючи місце формально-правовому регламенту. У сфері відносин суб'єктів освітньої діяльності закріпилася тенденція, за якої людяні відносини витісняються ринковими, формалізуються, нівелюють загальнолюдські цінності та негативно позначаються на їхньому світогляді.

За цієї обставини дослідження світоглядних орієнтирів сучасної людини та «... ціннісного підходу до освіти в контексті сучасного стану педагогічної науки і практики вимагає наукового обґрунтування двох систем цінностей: 1) тих, на які має орієнтуватися освіта сьогодні і в перспективі; 2) тих, які мають формуватися в освітньому процесі» [5, с. 4].

Вважаємо, що освіта наразі та в перспективі повинна орієнтуватися на загальносоціальні, політичні, юридичні, моральні, пізнавальні, естетичні цінності, а в освітньому процесі необхідно формувати *екзистенційні цінності, які безпосередньо пов'язані з життям особистості*, та моральні цінності – ядра гуманістичного світогляду особистості, яка відрізняється такими якостями, як справедливість, відданість, чесність, вірність, доброзичливість, спроможність до конструктивної взаємодії, щирість, надійність, обов'язковість, високоморальна свідомість, відповідальність, терпимість, вдячність, благодійність, порядність тощо.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Синтез змістовних тлумачень понять «освіта», «гуманізм», «гуманізація освіти», «особистість», «свобода» в контексті досліджуваної проблеми відображає наукове осмислення дійсності, розширює теоретичне знання про досліджуваний об'єкт.

У процесі формулювання цілей гуманізації освіти як основної домінанти розвитку особистості необхідно виходити з пріоритетів розвитку вільної та відповідальної особистості, яка відрізняється проявом і розгортанням у ній загальнолюдської сутності, високоморальною свідомістю і спроможна до конструктивної взаємодії в мінливому соціумі.

У зв'язку з тим, що діалектика сучасних відносин «людина – суспільство» сформувала запит на гуманітарно підготовлену особистість – комунікативну, психологічно адекватну, і рішенням

ЮНЕСКО XXI століття було оголошено віком гуманітарних наук, невід'ємною складовою професійно-педагогічної компетентності сучасного вчителя має стати гуманітарна культура.

Процес пізнання людини нового тисячоліття актуалізує такі проблеми, як визнання її найвищою цінністю в процесі побудови цілісної картини світу; формування її образу та його співвідношення з реальною дійсністю; освоєння нею власної природи через збереження й удосконалення інтелекту та розвиток рефлексивних здібностей.

Використані джерела

1. Гончаренко С. У. Освіта / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 614–616.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Зязюн І. А. Структурні компоненти свободи особистості в умовах динаміки її освіченості та вихованості / І. А. Зязюн // Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології : зб. наук. праць / за заг. ред. Н. Г. Ничкало. – Харків : НТУ «ХП», 2007. – 644 с.
4. Кремень В. Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний синтез / В. Кремень // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 3. – С. 11–12.
5. Савченко О. З початкової школи виростає вся освіта / О. Савченко // Освіта України. – 2005. – № 85. – С. 4.
6. Слостенин В. А. Педагогика: учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 177 с.
7. Сущенко Л. П. Професійна підготовка фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя : Запорізький держ. ун-т, 2003. – 442 с.
8. Harpham G. G. Beneath and beyond the «Crisis in humanities» // New literary history. – 2005. – V. 36. – № 1.

References

1. Honcharenko S. U. Osvita / S. U. Honcharenko // Entsyclopedia osvity. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – S. 614–616.
2. Honcharenko S. U. Ukrainyskyi pedahohichnyi slovnyk / S. U. Honcharenko. – K. : Lybid, 1997. – 376 s.
3. Ziaziun I. A. Strukturni komponenty svobody osobystosti v umovakh dynamiky yii osvichenosti ta vykhovanosti / I. A. Ziaziun // Teoretychni ta metodychni zasady rozvytku pedahohichnoi osvity: pedahohichna maistemist, tvorchist, tekhnolohii : zb. nauk. prats / za zah. red. N. H. Nychkalo. – Kharkiv : NTU «KhPI», 2007. – 644 s.
4. Kremen V. Pedahohichna synerhetyka: poniatiino-katehorialnyi syntezy / V. Kremen // Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy. – 2013. – N 3. – S. 11–12.
5. Savchenko O. Z pochatkovoї shkoly vyrostaie vsia osvita / O. Savchenko // Osvita Ukrainy. – 2005. – N 85. – S. 4.
6. Slastenin V. A. Pedagogika : ucheb. posobie dlja stud. ped. ucheb. zavedenij / V. A. Slastenin, I. F. Isaev, A. I. Mishhenko, E. N. Shijanov. – M. : Shkola-Press, 2000. – 177 s.
7. Sushchenko L. P. Profesiina pidhotovka fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu (teoretyko-metodolohichnyi aspekt) : monohrafiia / L. P. Sushchenko. – Zaporizhzhia : Zaporizkyi derzh. un-t, 2003. – 442 s.
8. Harpham G. G. Beneath and beyond the «Crisis in humanities» // New literary history. – 2005. – V. 36. – № 1.

Онищук Л. А., доктор педагогических наук, главный научный сотрудник отдела инноваций и стратегического развития Института педагогики НАПН Украины

ГУМАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ КАК ОСНОВНАЯ ДЕТЕРМИНАНТА РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

В статье определена основная интенция взглядов и мнений украинских и зарубежных ученых относительно гуманизации образования как основной детерминанты развития личности; переосмыслено компоненты образовательного процесса в свете его человекотворческой функции, поскольку гуманизация образовательного процесса является исторически необходимой тенденцией, которая требует соответствующих способов включения человека в научно-педагогические и психологические механизмы усвоения социального опыта, передаваемого одним поколением другому, определение соотношения в нем фундаментальных и специальных составляющих, чувственно-конкретных и рационально-логических форм освоения действительности и других констант и переменных; раскрыто ценности гуманитарных знаний и образования, которые обеспечивают гуманитарную образованность человека – ключевого фактора формирования и развития его гуманитарной культуры; уточнена сущность понятий «образование», «гуманизация образования», «свобода».

Ключевые слова: образование; гуманизация образования; свобода; личность.

Onischuk L, Doctor of Pedagogical Sciences, Chief Scientist at the Department of Innovation and Development Strategies of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

HUMANIZATION OF EDUCATION AS A BASIS OF DETERMINANTS OF PERSONALITY DEVELOPMENT

The article defines the main intention of views and considerations of Ukrainian and foreign scholars on the humanization of education as the main determinants of personality development; reinterpreted components of the educational process in the light of its human's creation functions as the humanization of the educational process is historically necessary trend that requires appropriate means including rights in scientific, pedagogical and psychological mechanisms of assimilation of social experience that is transmitted by one generation to another, the definition of value in it basic and special components. Sensory-specific and rational-logical forms of development of reality and other constants and variables; The values of humanitarian knowledge and humanitarian education are provided, which provide the humanitarian education of a person – a key factor in the formation and development of his humanitarian culture; The essence of concepts “education”, “humanization of education”, “freedom” is specified.

Keywords: education; humanization of education; freedom; personality.